

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

EDUKACJA WŁĄCZAJĄCA

УДК 376.011.3-051:616.896

Maria Chmielewska

ORCID iD 0000-0001-5622-1441

doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki,
dziekan Wydziału Pedagogicznego Szkoły Wyższej
im. Pawła Włodkowica w Płocku,
al. Jana Kilińskiego 12, 09-402 Płock, Rzeczpospolita Polska,
pedagogika@wlodkowic.pl

NAUCZYCIEL WOBEC DZIECKA Z ZESPOŁEM ASPERGERA

W artykule przedstawiono charakterystykę swoistych cech występujących u dzieci ze stwierdzonym zespołem Aspergera. W obrębie każdej z tych cech podano wskazówki dla nauczycieli mające umożliwić zrozumienie potrzeb tych dzieci i ułatwienie pracy z nimi w klasie szkolnej. Wskazówki dla nauczycieli zostały opracowane na podstawie literatury przedmiotu i osobistych, wieloletnich doświadczeń autorki w trakcie pracy z takimi uczniami.

Słowa kluczowe: zespół Aspergera; zachowania społeczne; stereotypy; fiksacje; wrażliwość sensoryczna.

<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2018.7.9096>

Wprowadzenie. Zespół Aspergera – to zaburzenie rozwojowe z autystycznego spektrum obejmujące wiele symptomów, które coraz częściej diagnozują specjaliści u dzieci. Zaburzenie to jest bardzo zróżnicowane i wielopostaciowe. Każde dziecko dotknięte autyzmem jest inne (Pecyna, 1998, s.3).

W literaturze można odnaleźć dużo informacji na temat wielkich postępów w nauce i sztuce, które były przypisywane osobom z zespołem Aspergera. Wśród tych osób wymienia się między innymi Alberta Einsteina, Isaaca Newtona, Ludwiga Wittgensteina, Vincenta van Gogha. Wielu psychiatrów uważa jednak, że próba stawiania diagnozy na podstawie informacji biograficznych jest wysoce niepewna. Wszelkie rodzaje zachowań, które są syndromem osób z zespołem Aspergera mogą mieć różnorodne przyczyny. Bycie osobą bardzo inteligentną samo w sobie mogło ukształtować osobowość tych ludzi. Mimo, iż nie można postawić pewnej diagnozy na podstawie analizy danych biograficznych, mogą one być użyteczne we wskazaniu, w jaki sposób niektórzy ludzie z autyzmem

radzą sobie w życiu i odnoszą znaczące sukcesy (Attwood, 2006, s. 111).

Pierwszy opis tego zaburzenia przedstawił wiedeński pediatra Hans Asperger w 1944 roku w swojej pracy doktorskiej. Zastosował w niej termin «psychopatia autystyczna» w odniesieniu do zespołu cech, jakie uznał za pewien typ zaburzenia osobowości. W tym samym czasie w Stanach Zjednoczonych Leo Kanner opublikował opisy dzieci autystycznych, z podobnymi zespołami objawów używając tych samych terminów co Hans Asperger. Niestety, przez następnych trzydzieści lat odkrycia Hansa Aspergera były pomijane w Europie i Stanach Zjednoczonych przez specjalistów. Kilka lat po jego śmierci, w latach osiemdziesiątych syndrom noszący jego nazwisko został uznany na arenie międzynarodowej (Attwood, 2006, s.14). Terminu «Asperger's Syndrom» po raz pierwszy użyła Lora Wing w 1981 roku w swoim artykule. Uznała ona, że niektóre dzieci miały klasyczne objawy autyzmu we wczesnym dzieciństwie, ale charakteryzowały się dość dobrym rozwojem mowy i procesów poznawczych. Miały one jednak znaczne trudności w kontaktach społecznych i

motorycznym rozwoju podobne jak rysy syndromu opisane wcześniej przez Aspergera (Maciarz, Badasiewicz, 2000, s. 12). Jako specyficzne objawy tego syndromu uznała ona: brak stanowczości; naiwność, nieodpowiednie, jednostronne zachowanie się; brak lub mała zdolność do nawiązywania przyjaźni; pedantyczna mowa z powtórzeniami; uboga niewerbalna komunikacja; intensywna koncentracja nad danym przedmiotem; niezdarność i zaburzona koordynacja ruchów oraz nierówna asymetryczna postawa (Winter, 2006, s. 5).

Do spopularyzowania wiedzy o zespole Aspergera przyczynił się Tonny Attwood (Attwood, 2006, s. 13). Chcąc przekazać rodzicom, nauczycielom i terapeutom podstawowe wiadomości o obrazie klinicznym zespołu Aspergera przedstawił charakterystykę swoistych cech dzieci z tym zespołem. Należą do nich: upośledzenie interakcji społecznych oraz swoistość języka i rozumienia mowy; nacisk na unikanie zmian; ograniczony zakres zainteresowań; wrażliwość sensoryczna; stereotypie; fiksacje; nietypowość funkcji poznawczych; niesprawność motoryczna.

Obecnie syndromy tego zespołu są uznawane za podgrupę zaburzeń autystycznych i mają swoje własne kryteria diagnostyczne.

Zamieszczone niżej sugestie strategii pedagogicznych związanych z radzeniem sobie z typowymi objawami Zespołu Aspergera u dzieci zostały opracowane na podstawie własnej praktyki zdobytej w trakcie nauczania tych dzieci w klasach integracyjnych w gimnazjum. Sugestie te zostały poprzedzone krótkim opisem poszczególnych symptomów.

Zachowania społeczne, swoistość języka i rozumienia mowy. Dziecko z zespołem Aspergera nie ma szczególnych cech fizycznych, ale jest postrzegane jako «inne», głównie z powodu nietypowego zachowania społecznego i sposobu prowadzenia konwersacji. Dzieci te wydają się nieświadome istnienia niepisanych reguł zachowań w sytuacjach społecznych, dlatego też popełniają gafy, mówiąc lub robiąc coś, co drażni lub uraża innych ludzi (Attwood, 2006, s. 29). Wydają się być naiwne, ekscentryczne i niegrzeczne.

Dzieci te nie posiadają umiejętności nawiązywania kontaktów z rówieśnikami. Nie potrafią inicjować i podtrzymywać konwersacji. Wykazują niezdolność rozumienia reguł zachodzących w interakcjach społecznych. Wykazują naiwność, są skrajnie ekscentryczne, mówią w kierunku ludzi zamiast do nich. W rozmowach brak im wrażliwości i taktu. Nie zwracają uwagi na język ciała rozmówcy.

Mogą zachowywać się bardziej emocjonalnie, niż wymagałaby tego sytuacja, bądź też wydawać się nieporuszone, podczas gdy naprawdę są wzruszone. Dzieci te okazują nieodpowiednie emocje do danej sytuacji, śmieją się w nieodpowiedniej chwili, potrafią płakać w sytuacji wesołej.

Dzieci z zespołem Aspergera są z natury indywidualistami dlatego też sytuacje zespołowe mogą być dla nich stresujące. Te, które uprawiają sport znacznie lepiej odnajdują się w sportach indywidualnych.

Język, którym posługują się dzieci z zespołem Aspergera różni się od języka dzieci niezaburzonych i tych dotkniętych klasycznym autyzmem. Dotyczy to rozwoju mowy i posługiwania się nią zgodnie z zasadami gramatyki.

Najbardziej widoczną różnicą jest niezwykła precyzja i pedantyzm językowy tych dzieci. Wypowiedzi ich cechuje wysokie sformalizowanie, stosowanie precyzyjnego nazewnictwa, unikanie przenośni i epitetów. Wypowiedzi ich brzmią nienaturalnie, jakby odczytywane były z encyklopedii.

W dosłowny sposób rozumieją też mowę innych osób. Dlatego też w nienaturalny sposób reagują na użyte metafory, dowcipy, czy uosobienia. Wywołują one w nich irytację, lęk a nawet agresję.

Mowa u tych dzieci bywa niedoskonała, może być monotonna, zbyt wolna, zbyt szybka lub przesadnie głośna. Może także cechować się złym akcentem, intonacją lub nieodpowiednim rytmem.

Osoby te mają tendencję do długiego mówienia z przejęciem o swoich ulubionych sprawach nie zważając na brak zainteresowania ze strony innej osoby. W trakcie rozmowy mogą robić grymasy i przesadnie gestykulować.

Mówiąc o sobie używają drugiej lub trzeciej osoby. Zaimek «ja» mogą stosować wobec drugiej osoby. Do członków swojej rodziny, w tym matki i ojca często zwracają się w taki sposób, jak to robią inni członkowie rodziny. Często używają formy: «mama Maria», «tata Piotr».

Wskazówki dla nauczyciela.

- Dzieci szybko dostrzegają inność rówieśników. Czasami potrafią być bardzo brutalne i szykanować w różny sposób tych, którzy są inni od nich. Dlatego też zadaniem nauczyciela jest ochrona dziecka z zespołem Aspergera przed brutalnością i drażnieniem go przez rówieśników.

- Bądź czujny na przemoc wszelkiego rodzaju przez rówieśników w stosunku dziecka z zespołem Aspergera. Może być ono podpuszczane przez innych do powiedzenia lub zrobienia czegoś i nieświadomie złamie zasady przyjmując to «za dobrą monetę».

- Rozmawiaj z całą klasą o tolerancji, empatii i odmienności zachowań innych ludzi, o różnych stylach uczenia się, np. w trakcie godzin wychowawczych i zajęć z poszczególnych przedmiotów.

- Pokazuj jako nauczyciel, w jaki sposób z szacunkiem odnosić się do osób z odmiennym zachowaniem. Starannie wybieraj osoby, które mogą być «kumplami» w trudnych sytuacjach dla dziecka z zespołem Aspergera.

- Chwal pozytywne zachowania innych dzieci wobec osób przejawiających odmienne zachowania.

- Akceptację dziecka z zespołem Aspergera w klasie szkolnej możesz ułatwić uwypuklając na forum klasy jego pozytywne strony, np. pamięć, uporządkowany sposób postępowania, ciekawe zainteresowania itp.

- Z uwagi na brak umiejętności interpersonalnych naucz je właściwych wzorców reagowania na różne sytuacje społeczne. Dzieci te należy nauczyć typowych wzorów odpowiedzi możliwych do wykorzystania w różnych sytuacjach towarzyskich. Można ćwiczyć to przez odgrywanie ról w trakcie godzin wychowawczych.

- Z uwagi na to, że osoby z zespołem Aspergera nie mają wycucia społecznego, intuicji społecznej i nie rozumieją emocji innych muszą się tego nauczyć. Dlatego też, gdy dzieci te w niezamierzony sposób wyrażają brak taktu, wrażliwości, czy obrażają rówieśników wytłumacz im dlaczego ich reakcja była niewłaściwa i jak należy postąpić.

- Dobrym sposobem uspołecznienia dziecka z zespołem Aspergera jest posadzenie go z kolegą, który potrafi być wrażliwy, empatyczny i wyrozumiały na odmienności sąsiada.

- Zachęcaj ucznia z zespołem Aspergera do nawiązywania kontaktów z innymi rówieśnikami, gdyż mają oni tendencję do izolowania się.

- Zaproponuj dziecku udział w klubie określonych zainteresowań. Pozwoli mu to na nawiązanie kontaktów z innymi dziećmi o podobnych zainteresowaniach.

- Nie denerwuj się jeśli twój uczeń sprawia wrażenie, że nie słucha, gdyż nie patrzy na ciebie, ale w rzeczywistości on uważnie słucha.

- Unikaj natarczywych pouczeń i rygorystycznych zakazów.

- W celu nauczania dziecka czekania na swoją kolej w dyskusji i nie przerywania innym osobom wykorzystaj pałeczkę, która przechodzi do osoby, która w danym momencie ma głos.

- Współpracuj z rodzicami, którzy dostarczą wielu cennych wskazówek do codziennej pracy z uczniem i zapewnią spójność postępowania.

- Nie informuj innych uczniów o dysfunkcji ucznia z zespołem Aspergera, jeśli rodzice sobie tego nie życzą. Mów o odmienności, o różnorodności zachowań, o indywidualnym odbiorze różnych bodźców i akceptacji dla tej inności.

- Rozmawiaj z innymi nauczycielami uczącymi ucznia o jego problemach, dyskutuj o problemie, dziel się swoimi uwagami, mów im o swoich strategiach, które przyniosły pozytywne rezultaty.

- Ścisłe współpracuj z nauczycielem wspomagającym ucznia. To on będzie na co dzień korygował nieadekwatne zachowania ucznia, doradzał mu w postępowaniu, pomorze mu w zrozumieniu niepisanych zasad interakcji społecznych.

- Zachowaj poczucie humoru i proś o wsparcie innych, kiedy tego potrzebujesz.

Nacisk na unikanie zmian. Dzieci z zespołem Aspergera mają zazwyczaj zaburzoną zdolność

akceptacji nawet minimalnych zmian w swoim otoczeniu. Wskazane jest dla nich stabilne otoczenie i stały, uregulowany rytm zajęć. Już w 1943 roku L. Kanner wskazywał, że jedną z charakterystycznych cech autyzmu jest «obsesja na punkcie niezmienności otoczenia i opór przed zmianami» (Gałkowski, Kossewska, 2004, s. 198).

Wszelkie zmiany wywołują u nich irracjonalny lęk. Są wtedy niespokojne i mają skłonność do obsesyjnego zamartwiania się, są wytracone z równowagi. Pod wpływem czynników stresogennych włączają się u nich mechanizmy obronne polegające na odsuwaniu się, protestowaniu poprzez krzyk, płacz, zniechęcenie, a nawet agresję. Chcą w ten sposób zapobiec jakiegokolwiek zmianie w sytuacji znanej i ustabilizowanej od tej nowej, która napawa je lękiem. Zmiany mogą dotyczyć wszelkich sfer: sposobu ubierania, odżywiania, sposobu spędzania wolnego czasu, zmian w planie lekcji, zmiany nauczyciela uczącego dziecko, ustawienia przedmiotów, ustawienia mebli w mieszkaniu, zmiany rytmu zajęć itp. Powszechne jest także angażowanie się dziecka w rytuały (Maciarz, Badasiewicz, 2000, s. 32). Zachowania nacechowane ustalonym porządkiem, niezmiennymi zasadami są przeciwieństwem zachowań spontanicznych. Trzymanie się reguł i rutynowych czynności, niedopuszczanie do zmian jest potrzebą dzieci z zespołem Aspergera. Rutyna jest ściśle związana z oporem, niepokojem i protestem wobec jakichkolwiek zmian. Ucieczka dziecka autystycznego w rutynowe czynności stanowi mechanizm obronny przed zmianą. Zachowania rytualne zapewniają mu poczucie bezpieczeństwa i dają wrażenie stabilności. Nasilenie czynności rutynowych dziecka można potraktować jako «barometr» poziomu stresu i lęku (Attwood, 2006, s. 90).

Wskazówki dla nauczyciela.

- Ograniczyć dziecku występowanie zmian w jego środowisku.

- Zapewnij mu przewidywalne i bezpieczne otoczenie.

- Starannie wybierz mu miejsce do siedzenia w klasie, z dala od czynników rozpraszających uwagę.

- Wcześniej przygotuj dziecko przed różnymi wydarzeniami, zmianą rozkładu dnia itp.

- Zmiany wprowadzaj stopniowo, osuwając z nim dziecko.

- Wyznacz dziecku bezpieczne miejsce, do którego będzie mogło się udać będąc pod wpływem stresu, może to być biblioteka.

- Przed zmianą szkoły powinno poznać nową.

Ograniczony zakres zainteresowań.

Jedną z cech dzieci z zespołem Aspergera jest tendencja do fascynacji jakimś tematem, który może dominować w rozmowach i wypełnia czas wolny, a także czynności rutynowe, które muszą zostać wykonane. Szczególne zainteresowania mogą trwać kilka tygodni, a nawet wiele lat. Podczas gdy jedno

zainteresowanie traci na atrakcyjności, natychmiast pojawiają się nowe (Attwood, 2006, s. 79). Dzieci te zdobywają z dużą łatwością encyklopedyczną wiedzę z danej dziedziny, która je zainteresowała. Dzieje się tak dlatego, gdyż mają one bardzo dobrą pamięć mechaniczną polegającą na wiernym zapamiętywaniu sekwencji, bodźców, ruchów, znaków bez ich adaptacji do posiadanych struktur pojęciowych. Dzieci z zespołem Aspergera mają trudności z percepcją intelektualną i zapamiętywaniem treści zawierających fabułę lub ukazujących współzależności (Maciarz, Badasiewicz, 2000, s. 40). Cechuje je brak motywacji do zajęć, które są dla niego mało interesujące.

Ważnym komponentem ich zainteresowań jest kolekcjonowanie przedmiotów lub informacji. Kolekcjonowane przedmioty mogą być bardzo różne, często są one niezależne od zainteresowań grupy rówieśniczej, np. nalepki, kapsle, ołówki itp. Czasami zmieniają rodzaj fascynacji.

Wskazówki dla nauczyciela.

- Nie pozwalaj dziecku z zespołem Aspergera na nieustanne dyskutowanie i zadawanie pytań związanych z jego nietypowymi zainteresowaniami. Wyznacz określony czas, kiedy dziecko będzie mogło porozmawiać na ten temat.

- Indywidualizuj proces dydaktyczny, dostosowuj metody i formy pracy oraz treści do zainteresowań dziecka. Uczniowie ci powinni otrzymywać zadania łączące się z ich zainteresowaniami, np. dziecko, które interesuje się ptakami powinno otrzymywać zadania z treścią oraz zadania gramatyczne czy ortograficzne związane z tą problematyką.

- Specjalne zainteresowania dziecka wykorzystaj do podniesienia jego statusu w klasie, np.

- Pozwól dziecku na wykorzystywanie niekonwencjonalnych technik w procesie uczenia się.

Wrażliwość sensoryczna. Dzieci autystyczne są niezwykle wrażliwe na niektóre dźwięki i bodźce dotykowe, a jednocześnie u wielu z nich brak jest wrażliwości na niewielki ból.

W zespole Aspergera jeden lub więcej receptorów może być bardziej wrażliwy na zwykłe bodźce i odbierać je jako nieznosnie intensywne. Ten rodzaj nadwrażliwości zmniejsza się z wiekiem, ale u niektórych osób może utrzymywać się przez całe życie wywołując silny lęk lub panikę. Najczęściej występuje nadwrażliwość na dźwięk i dotyk, ale może się ona odnosić do smaku, światła, kolorów, czy zapachów. Nauczyciele powinni być świadomi problemu nadwrażliwości słuchowej ucznia i starać się minimalizować natężenie nagłych hałasów (Attwood, 2006, s. 114).

Wskazówki dla nauczyciela.

- Poproś o podklejenie pod nogi krzeseł filcowych podkładek.

- Pozwól dziecku posłuchać ulubionej muzyki przez słuchawki, która może zakamufłować hałas odbierany jako zbyt głośny.

- Uprzedź dziecko, że za chwilę będzie dzwonek lub jakiś innych hałas.

- Uciszej zbyt głośne rozmowy w otoczeniu dziecka.

- Pozwól dziecku nie uczestniczyć w apelu, jeśli tego wyraźnie nie chce. Duża ilość osób i tłok z tym związany, zapach ciał i duży hałas może być dla niego stresujące.

Stereotypie. Stereotypia wyraża się ciągłym powtarzaniem pozornie bezsensownych słów, sylab, czynności, czy sposobu poruszania się. W czasie realizowanej stereotypii dziecko wycofuje się z męczącej je rzeczywistości i zamyka w swoim własnym świecie. Według C. H. Delacato dziwne, powtarzane zachowanie dziecka autystycznego stanowi tak jak gdyby próbę naprawienia uszkodzonych kanałów sensorycznych. Zachowania takie odciągają uwagę dziecka od rzeczywistości i pozwalają mu przetrwać w rzeczywistości. Są dla niego chwilowym relaksem, dają możliwość odprężenia się. Po ustąpieniu powtarzania zachowań dziecko staje się zdolne do radzenia sobie w rzeczywistym świecie, może znów wchodzić w interakcje społeczne. Stereotypie pełnią w życiu tych dzieci pozytywną rolę (Delacato, 1995, s. 91). Stereotypie są dla nas dziwaczne i nie zawsze zrozumiałe, nie powinniśmy jednak ich dziecku zabraniać.

Wskazówki dla nauczyciela: łagodnie postaraj się odwrócić uwagę dziecka jeśli zauważysz, że jest zestresowane i zaczyna coś powtarzać bez przerwy lub robi coś rutynowo.

Fiksacje. Fiksacje w znaczeniu psychicznym interpretuje się jako nadmierną koncentrację (przywiązanie się) do pewnych osób, przedmiotów i sytuacji bądź wyobrażeń, skłonności czy zachowań. Fiksacje u dzieci z zespołem Aspergera występują często w postaci stawiania wielokrotnie tych samych pytań i oczekiwania na nie tych samych odpowiedzi, mogą powtarzać przez cały dzień te same wyrazy, wymagać obok siebie stałej obecności danej osoby (Sillami, 1999, s. 76). Czasem fiksacja może wyrażać się wielokrotnym rysowaniem jej przedmiotu. Dziecko koncentrując się na przedmiocie fiksacji, blokuje w ten sposób dopływ bodźców, które są dla niego nie do zniesienia.

Wielu terapeutów uważa, że należy przeciwdziałać fiksacji, gdyż wywołuje ona nieodwracalne szkody w ich psychice. Inni uważają, że fiksacja u dzieci autystycznych wynika z potrzeby obniżenia pobudzenia nadaktywnego układu nerwowego. Koncentrując się na przedmiocie fiksacji dzieci blokują w ten sposób dopływ bodźców, których nie są w stanie znieść (Maciarz, Badasiewicz, 2000, s. 28).

Wskazówki dla nauczyciela.

- Nie daj się wciągnąć w odpowiadanie w kółko na to samo pytanie.

- Wykorzystuj fiksacje dziecka jako sposób na poszerzenie jego zakresu zainteresowań.

Funkcje poznawcze. Dzieci z zespołem Aspergera wykazują zazwyczaj przeciętną lub ponadprzeciętną inteligencję. Mają jednak kłopoty z myśleniem na wyższym poziomie generalizacji – występują u nich również kłopoty z rozumieniem. Osoby z zespołem Aspergera często mają trudności z elastycznością myślenia. Myślenie ich jest sztywne i nie dostosowuje się do zmian i niepowodzeń. Do problemu podchodzą tylko z jednego punktu widzenia (Attwood, 2006, s. 103). Negatywnym aspektem takiego braku elastyczności jest niezdolność do wyciągania wniosków z popełnionych błędów. Nie znoszą krytyki, a także nie mogą znieść świadomości, że nie mają racji. Dzieci te nie potrafią uogólniać posiadanej wiedzy i umiejętności, a także wykorzystywać je w innych sytuacjach. Jednotorowe myślenie nie pozwala im na odkrycie, że to, czego się nauczyły, może mieć wiele różnych zastosowań. Niektóre dzieci z uporem dążą do doprowadzenia zadania do końca lub perfekcji, co przyczynia się do wydłużenia czasu ich pracy.

Już młodsze dzieci wykazują się w zabawie wyobraźnią, grają określoną postać, przebijają się do tej roli, wykorzystują różne symboliczne przedmioty, odgrywają wspólnie z innymi dziećmi scenki. Wyobrażenia dzieci z zespołem Aspergera jest nietypowa. Dzieci te ujawniają dużą skłonność do zabaw wyobrażeń prowadzonych samotnie i mających dość niezwykle cechy. W zabawach wyobrażeń stają się najczęściej przedmiotami, a nie osobami. Bardzo często wytwarzają sobie własny wyobraźniowy świat, szczególnie wtedy, gdy nie rozumieją czegoś w świecie realnym lub czują się niezrozumiałe. Dziecko może stworzyć sobie głębokie życie wewnętrzne, bazując na wyobraźni, która staje się formą ucieczki i rozrywki od rzeczywistego groźnego świata. Czasami zdarza się, że dzieci te mają trudności z odróżnieniem rzeczywistości od fikcji w książkach, filmach, grach komputerowych. Akceptują one fikcję jako rzeczywistość i mogą reagować strachem i nie umieć ocenić sytuacji (Attwood, 2006, s. 109).

Wyniki wielu badań wskazują, że ludzi z zespołem Aspergera cechuje głównie wizualny typ myślenia. U większości każda zapamiętana informacja ma postać wizualną (Attwood, 2006, s. 110). Dlatego też dziecku łatwiej jest zobaczyć rozwiązanie problemu niż je zwerbalizować.

Dzieci te mają skłonność do hołdowania dosłowności, ich wyobrażenia są konkretne, a tworzone abstrakcje ubogie lub wcale nie występują. Ich pedantyczny styl wypowiedzi oraz zaskakujący bogaty zasób słownictwa sprawia fałszywe wrażenie, że rozumieją to, o czym mówią, podczas, gdy one jedynie wzorują to, co usłyszały lub przeczytały.

Rozwój dziecka z zespołem Aspergera może mieć nietypowy przebieg w sferze nabywania umiejętności szkolnych i może ono potrzebować więcej czasu na nauczanie się podstawowych umiejętności szkolnych.

Czasami dzieci te wykazują nadzwyczajne umiejętności dzięki stosowaniu niekonwencjonalnych strategii.

Wskazówki dla nauczyciela.

- Zapewnij uczniowi zindywidualizowany program nauczania według zaleceń poradni psychologiczno-pedagogicznej. Program ten powinien zapewniać mu stałe osiągnięcie drobnych sukcesów. Dzieci z zespołem Aspergera wymagają dużej motywacji, by nie podążały za własnymi impulsami.

- Zastosuj takie formy pracy, aby nauczanie dziecka wiązało się z pochwałami i nagradzaniem. Uczenie się nie może powodować u niego niepokoju.

- Przyjmij zasadę stosowania zachęty i unikania krytyki.

- Jeśli dziecko upiera się przy swojej racji i nie przyjmuje alternatywnych rozwiązań nie przekonuj go na siłę, tylko powiedzieć mu, że masz inne zdanie.

- Nie przyjmuj, że dziecko z zespołem Aspergera zrozumiało jakieś zagadnienie tylko dlatego, że bezmyślnie powtarza to, co usłyszało lub przeczytało.

- Jeśli zagadnienia mają charakter abstrakcyjny należy zastosować uproszczenia i dodatkowe wyjaśnienia.

- Zachęcaj dziecko do wizualizacji i rysowania diagramów.

- Bierz pod uwagę, że relacje międzyludzkie opisywane w lekturach mogą być niezrozumiałe dla tych dzieci. Podobnie trudności mogą wystąpić przy analizie poezji zawierającej wiele porównań i przenośni lub innych form artystycznego wyrazu.

- Przygotuj się na konieczność poznania strategii zastosowanych przez dziecko i unikaj osądzania ich jako niewłaściwe tylko dlatego, że różnią się od sposobów zastosowanych przez inne dzieci w klasie. Zastosowane strategie mogą być dla tego dziecka łatwiejsze niż konwencjonalne.

- Zapewnij dziecku możliwość wydłużenia czasu pracy na sprawdzianach i egzaminach.

Niesprawność motoryczna. Dzieci z zespołem Aspergera są zazwyczaj nieporadne pod względem fizycznym. Ich kroki są sztywne, niezręczne, nie mają osiągnięć w grach motorycznych, doświadczają problemów w ruchach precyzyjnych. Przyczynić się to może do kłopotów z pisanem, może zmniejszać tempo rozwiązywania zadań oraz wpływać na umiejętności rysowania (Attwood, 2006, s. 91).

Wskazówki dla nauczyciela.

- Jeśli problemy z poruszaniem się mają poważny charakter skieruj dziecko na dodatkowe zajęcia z wychowania fizycznego, na których nauczyciel zaproponuje dziecku zestaw ćwiczeń korekcyjno-kompensujących.

- Zaproponuj dziecku program wychowania fizycznego, którego celem jest dbałość o zdrowie i rozwijanie sprawności fizycznej niż konkurencja.

- Sporty zespołowe nie zawsze pozwalają skoordynować własne działania dziecka z działaniami podejmowanymi przez członków drużyny. Jego postawa może powodować rozdrażnienie innych

członków zespołu. Jeśli do tego dochodzi zaproponuj uczniowi sporty indywidualne.

- Do zabaw grupowych sami dobieramy dzieci, będziemy mieć pewność, że dziecko nie zostanie wykluczone.

- Ustal rotację odpowiednio przeszkolonych kolegów z klasy, którzy zagrają z nim w dwuosobowe gry, a następnie zaaranżuj grę w dwóch parach, które będą grać ze sobą. Będzie to dla dziecka mniej stresujące, ale jednocześnie pomoże mu to nauczyć się bycia członkiem zespołu.

- Jeżeli dziecko ma problemy z pisaniem, zaproponuj mu różne sposoby notowania, np. wpisywanie tylko słów kluczowych w kartach pracy. Dziecku może pomóc w pisaniu nauczyciel wspomagający. Korzystne będzie wykorzystanie komputera, jeśli warunki na to pozwalają.

Dzieci z Zespołem Aspergera nie mają poważniejszych ograniczeń w rozwoju intelektualnym, dzięki czemu mogą one w większości sprostać wymaganiom programowym szkoły. Jednak symptomy tego zespołu w sferze emocji, społecznych interakcji i zachowania się dziecka mogą wyzwać u nauczycieli niechęć do włączania go w grupę rówieśniczą klasy szkolnej. Z tego też powodu wiele dzieci z tym zespołem jest nauczanych indywidualnie. Wiedza nauczycieli o autyzmie i jego odmianie jakim jest Zespół Aspergera jest niewielka (Maciarz, Badasiewicz, 2000, s. 55).

Nauczyciel uczący dziecko z zespołem Aspergera musi być spokojny, przewidywalny i elastyczny. Każdy z nauczycieli może uczyć to dziecko, jeśli ma odpowiednie podejście, jest cierpliwy i wyrozumiały dla jego odmienności, niedoskonałości i potrafi przekonać innych uczniów do akceptacji inności.

Klasy integracyjne w szkołach publicznych stwarzają szansę dla tych dzieci w pełnej dostępności do grupowego kształcenia. Dają im szansę dojścia do «normalności» i ukończenia szkoły w przewidzianym terminie pod warunkiem, że spotkają się ze zrozumieniem i akceptacją zarówno ze strony nauczyciela, jak i rówieśników (Gałkowski, 1995, s. 30). Duże znaczenie ma, by nauczyciele mieli wiedzę na temat tej postaci autyzmu, o jego symptomach, wykazywali jego zrozumienie i umiejętność postępowania z nim. Jednym z ważniejszych czynników wydaje się być tolerancja dla odmienności dziecka oraz umiejętność niwelowania tych czynników, które wyzwalają lub nasilają u dziecka symptomy autyzmu. Duże znaczenie ma także umiejętność informowania grupy rówieśniczej o istocie odmiennego zachowania się ich kolegi rozwijania u nich poczucia zrozumienia i życzliwości dla niego.

Dzieci ze zdiagnozowanym Zespołem Aspergera stanowią szczególne wyzwanie dla środowiska edukacyjnego.

References

- Attwood, T. (2006). *Zespół Aspergera*. Poznań, Rzeczpospolita Polska: Wydawnictwo Zys i S-ka (pol).
- Delacato, C. H. (1995). *Dziwne niepokoje. Autystyczne dziecko*. Warszawa, Rzeczpospolita Polska: Fundacja «Synapsis» (pol).
- Gałkowski, T. (1995). *Dziecko autystyczne w środowisku rodzinnym i szkolnym*. Warszawa, Rzeczpospolita Polska: WSiP (pol).
- Gałkowski, T., & Kossewska, J. (red.) (2004). *Autyzm wyzwaniem naszych czasów*. Kraków, Rzeczpospolita Polska: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej w Krakowie (pol).
- Maciarz, A., & Banasiewicz, M. (2000). *Dziecko autystyczne z zespołem Aspergera*. Kraków, Rzeczpospolita Polska: Oficyna Wydawnicza «Impuls» (pol).
- Pecyna, M. B. (1998). *Psychologia Kliniczna w praktyce pedagogicznej*. Warszawa, Rzeczpospolita Polska: Wydawnictwo «Żak» (pol).
- Sillami, N. (1999). *Słownik psychologii*. Katowice, Rzeczpospolita Polska: Wydawnictwo «Książnica» (pol).
- Winter, M. (2006). *Zespół Aspergera, co nauczyciel wiedzieć powinien*. Warszawa, Rzeczpospolita Polska: Wydawnictwo «Fraszka edukacyjna» (pol).

УЧИТЕЛЬ ДЛЯ ДИТИНИ З СИНДРОМОМ АСПЕРГЕРА

Хмелевська Марія, доктор педагогічних наук, декан педагогічного факультету, Вища школа ім. Павла Влодковіца в Плоцьку, ал. Яна Кілінського 12, 09-402 Плоцьк, Республіка Польща, pedagogika@wlodkowic.pl

У статті представлено специфічні особливості, виявлені у дітей з синдромом Аспергера. З метою надання батькам, вчителям і терапевтам основної інформації про клінічну картину синдрому Аспергера представлено конкретні характеристики дітей з цим синдромом. До них відносяться: погіршення соціальних взаємодій та специфічність мови і її розуміння; акцент на уникненні змін; обмежений діапазон інтересів; сенсорна чутливість; стереотипія; аномалії когнітивних функцій; моторна недостатність. У даний час ці синдроми вважаються підгрупою аутистичних розладів і мають свої власні діагностичні критерії.

Відповідно до особливостей дітей з синдромом Аспергера надано рекомендації для вчителів, які дозволять

зрозуміти потреби цих дітей та полегшити співпрацю з ними у класі. Зокремо, у статті зазначено, що діти з синдромом Аспергера важко сприймають навіть мінімальні зміни у своєму середовищі. Для них рекомендується стабільне оточення та постійний регульований ритм діяльності. Серед рекомендацій для вчителів виокремлено наступні: не допускати, щоб дитина зазнала раптових змін у своєму середовищі; створити умови безпечного середовища для дитини; бережно вибирати місце для сидіння у класі; підготувати дитину перед різними подіями, зміною графіка тощо; поступово впроваджувати зміни, ознайомлюючи дитину з ними; надати дитині безпечне місце, де вона може усамітнитися. Також автор акцентує увагу на необхідності врахування того, що дуже часто учні можуть проявляти жорстокість по відношенню до дітей, які від них відрізняються. Тому завдання вчителя полягає у захисті дитини з синдромом Аспергера від жорстокості та насмішок однолітків. Важливо проводити виховні бесіди, сприяти розвитку толерантності у дітей по відношенню до інших.

У статті зазначено, що рекомендації розроблено на основі наукової літератури та особистого, багаторічного досвіду роботи автора з такими учнями.

Ключові слова: синдром Аспергера; соціальна поведінка; стереотипія; фіксація; сенсорна чутливість.

TEACHER TOWARDS CHILD WITH ASPARGER'S SYNDROME

Chmielewska Maria, Doctor of Sciences in Education, Dean of the Faculty of Pedagogy, Pawel Wlodkowic University College in Plock, 12 Jana Kilińskiego al., 09-402 Plock, The Republic of Poland, pedagogika@wlodkowic.pl

The article presents the characteristics of the specific features which occur in children with diagnosed Asperger's syndrome. Within each of these features guidance for teachers is provided to enable understanding of the needs of these children and to facilitate working with them in the classroom. Tips for teachers were developed based on the literature and personal author's years of experience while working with such students.

Key words: Asperger's disorder; social behavior; stereotypes; fixation; sensory sensitivity.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2018

Прийнято до друку 27.09.2018